

**Vlaamse
Regering**

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de begraafplaats van de Zusters en Broeders van Don Bosco en van de Broeders van de Christelijke Scholen met het graf van architect Alfons Hoppenbrouwers in Dilbeek (Groot-Bijgaarden en Sint-Ulriks-Kapelle)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op de adviesvraag bij het college van burgemeester en schepenen van Dilbeek, ingediend op 27 juli 2018;

Overwegende dat het advies niet tijdig is meegedeeld en dus geacht wordt gunstig te zijn;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 26 september 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de begraafplaats van de Zusters en Broeders van Don Bosco en van de Broeders van de Christelijke Scholen met het graf van architect Alfons Hoppenbrouwers aantoonst;

Overwegende dat de begraafplaats van de Zusters en Broeders van Don Bosco en van de Broeders van de Christelijke Scholen met het graf van architect Alfons Hoppenbrouwers als monument historische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

Uitzonderlijk goed en uniform bewaarde begraafplaats uit 1899 van de Broeders van de Christelijke Scholen die sinds 1897 de abdij Sint-Wivina in Dilbeek betrokken. De begraafplaats werd uitgebreid in 1949 toen de Broeders en Zusters van Don Bosco zich in Dilbeek vestigden. De begraafplaatsen, de Sint-Wivinakapel, de Abdij Sint-Wivina en het klooster van Don Bosco vormen samen een uitzonderlijke context die getuigt van de heropleving van het eeuwenoude monastieke leven in Vlaanderen in de 19de en 20ste eeuw, hier specifiek in de Vlaamse Rand, en dat voor meer dan 100 jaar.

In 1979 werden de begraafplaatsen gerenoveerd en opnieuw vorm gegeven naar ontwerp van Alfons Hoppenbrouwers. Hoppenbrouwers was meer dan 40 jaar een Broeder van de Christelijke Scholen, woonde in de abdij Sint-Wivina in Dilbeek en werd ook begraven op de door hemzelf mee vorm gegeven begraafplaats. Hoppenbrouwers was een vernieuwer in de Belgische architectuur met zijn gebouwen in brutalisme, beeldend kunstenaar en een spilfiguur in het architectuur- en kunstonderwijs. Met zijn stichting in 1968 van het "Sint-

Lukasarchief, centrum voor onderzoek, informatie en documentatie over recente architectuur en stedenbouw in België" was hij één van de grondleggers van de monumentenzorg in België;

Overwegende dat de begraafplaats van de Zusters en Broeders van Don Bosco en van de Broeders van de Christelijke Scholen met het graf van architect Alfons Hoppenbrouwers als monument architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De goed herkenbare ommuurde begraafplaats, gelegen aan het einde van een onverhard pad getuigt door zijn vormgeving van ongeveer 100 jaar aan architectuur voor begraafplaatsen. De verschillende bouwfases zijn duidelijk herkenbaar en representatief voor hun ontstaansperiode waardoor de evolutie van de begraafplaats uitzonderlijk goed leesbaar is. De bakstenen muren, de overluifelde poort en de traditioneel doch kwalitatief vormgegeven calvarie onder een luifel zijn kenmerkend voor de vormgeving van voor Eerste Wereldoorlog. De eenvoudig vormgegeven betonnen stèles zijn representatief voor het interbellum. Voor de heraanleg van beide begraafplaatsen in de late jaren 1970 werd de brutalistische stijl toegepast wat uitzonderlijk is voor begraafplaatsen. Ondanks deze verschillende ontwikkelingsfasen weet de begraafplaats een uitzonderlijke visuele eenheid te bewaren.

Het opmerkelijk ensemble van identieke graftekens in sierbeton is een bijzondere getuige van de broederlijkheid van de broeders en zusters van de verschillende kloosterorden die er begraven liggen. De begraving van meerdere lichamen in één grondgraf net als het gebruik van stèles voor twee aanpalende graven is zeer uitzonderlijk. De vermelding van de opeenvolgende bijzettingen op één tekstplaat en het plaatsen van de tekstplaten tegen de muren na vier bijzettingen is voor zover bekend uniek.

De heraanleg uit de late jaren 1970 met gewapend beton is representatief en herkenbaar voor het zoeken van de ingenieur-architect Alfons Hoppenbrouwers naar een geschikt materiaal en vormgeving voor een architectuur die past bij het moderne leven en sterven. Voor zover bekend is de heraanleg van deze begraafplaatsen de enige funeraire realisatie van Alfons Hoppenbrouwers,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

de begraafplaats van de Zusters en Broeders van Don Bosco en van de Broeders van de Christelijke Scholen met het graf van architect Alfons Hoppenbrouwers, Sint-Wivinadreef zonder nummer in Dilbeek (Sint-Ulriks-Kapelle), bekend ten kadaster: Dilbeek, 3de afdeling, sectie B, perceelnummers 337A (deel) en 337H (deel) en van de 4de afdeling, sectie B, perceelnummer 242K9 (deel) en deel uitmakend van het openbaar domein.

Art. 2. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° historische waarde;
- 2° architecturale waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

De begraafplaatsen van de Broeders van de Christelijke Scholen en de Broeders en Zusters van Don Bosco sluiten bij elkaar aan en zijn bereikbaar via een kleine onverharde weg ten zuiden van de Sint-Wivinakapel. Beide ommuurde begraafplaatsen zijn opgetrokken op de flank van een beekvallei en hebben een trapsgewijze aanleg.

Het grote westelijke deel van de Broeders van de Christelijke Scholen is voorzien van een bakstenen ommuring met betonnen muurkappen. De begraafplaats is aan de oostzijde toegankelijk via een overdekte poort met een stijl leien schilddak. Het dak wordt onderaan afgesloten met een geprofileerde geschilderde houten lijst. De begraafplaats is symmetrisch opgedeeld door een centraal gesitueerd klimmend noord-zuid gericht pad naar de overluifelde

calvarie tegen de noordmuur. De muren zijn in baksteen uitgevoerd en de luifel bestaat uit een open witgeschilderde houten dakconstructie met leien bedekt. De zichtbare dakconstructie steunt op hardstenen consoles en refereert aan de cottagestijl. Tussen de korte zijmuren werd een altaar met hardsteen blad gemetseld. Voor de calvarie bevindt zich mogelijk nog de afgesloten knekelput met beenderen van de ontgraven broeders.

Langs het pad bevinden zich de zes haakse rijen met telkens zeven eenvormige grafstèles op een betonnen fundering met flankerend grasvelden. De stèles op de vier middelste rijen zijn dienstig voor twee graven die kop-aan-kop liggen. De stèles tegen de zuid- en noordmuur bedienen slechts één perceel. De stèles, verjongend naar boven toe, uitlopend op een gebogen hoofdstuk dat steunt op eenvoudige oortjes zijn uitgevoerd in sierbeton. In de top van de stèle werd langs de voor- en achterzijde een Grieks kruis in een verdiepte cirkel verwerkt. De verdiepte achtergrond was vermoedelijk wit geschilderd zoals verfsporen nog aantonen. Op de stèles hangen hardstenen tekstplaten met daarop de namen van de overledenen en hun geboorte- en sterfjaar. Steeds werd ook een porseleinfoto op de stèle aangebracht. Voor en achter elke grafsteen is er een grasstrook voor de begraafing. De graspercelen zijn afgeboord met betonnen randen, die meteen ook de treden van de trappen vormen. De scheidende paden zijn geplaveid met betontegels. Tegen de muren werden 144 hardstenen tekstplaten aangebracht.

Ten oosten van deze grote begraafplaats en erbij aansluitend ligt de kleinere begraafplaats van de Zusters en de Broeders van Don Bosco. Ze werd eveneens voorzien van een bakstenen ommuring met betonnen muurkappen. De kleinere begraafplaats is toegankelijk via een bakstenen trap en heeft verder eenzelfde structuur en materiaalgebruik als die van het Sint-Wivinaklooster. Een trap tegen de westelijke muur ontsluit de site. Haaks er op staan vijf rijen van zeven stèles met een zelfde vormgeving als hoger reeds beschreven. Terug bedienen de drie middelste rijen twee begraafde percelen waar de graven kop-aan-kop liggen. De stèles tegen de noord- en zuidmuur bedienen één perceel. Tegen de muren hangen tekstplaten van de Soeurs de Charité de Notre Dame du Bon et Perpétuel Secours, de broeders en de Zusters van Don Bosco. De opschriften luiden "Hic in Domino Recuiescat/ Sodales Societatis Salesianorum/ Sancti Joannes Bosco", "Rustplaats van de/ zusters van Don Bosco" en "Hic in Domino Recuiescat/ Sorores Caritatis a Nostra Domina de/ Bano et Perpetuo Succursu".

Art. 3. Voor het beschermde monument geldt de volgende beheersdoelstelling:

- 1° behoud van de begraafplaats met al zijn erfgoedkenmerken en erfgoedelementen;
- 2° behoud van de ondergrondse graven met de lichamen van de broeders en de zusters van de verschillende gemeenschappen;
- 3° behoud van het onverharde karakter van de toegangsweg;
- 4° behoud van het open, onbeboomde karakter van de begraafplaatsen.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° de aanmerkelijke reliëfwijziging van de bodem;
- 2° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 3° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 4° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;

- 5° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
- a) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking, muurafdekking en gootconstructies;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van poorten, beslag, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden;
- 6° het uitvoeren van de volgende werken aan de graftekens:
- a) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - b) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - d) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden;
- 7° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
- a) het plaatsen of wijzigen van bovengrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen;
 - c) het aanleggen, wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
 - d) het aanleggen of wijzigen van verharding;
 - e) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg;
 - f) het structureel en fundamenteel wijzigen van de aanleg van de begraafplaatsen;
- 8° voor elke ontgraving dient een toelating van onroerend erfgoed bekomen te worden.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel, 20 DEC. 2018

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS